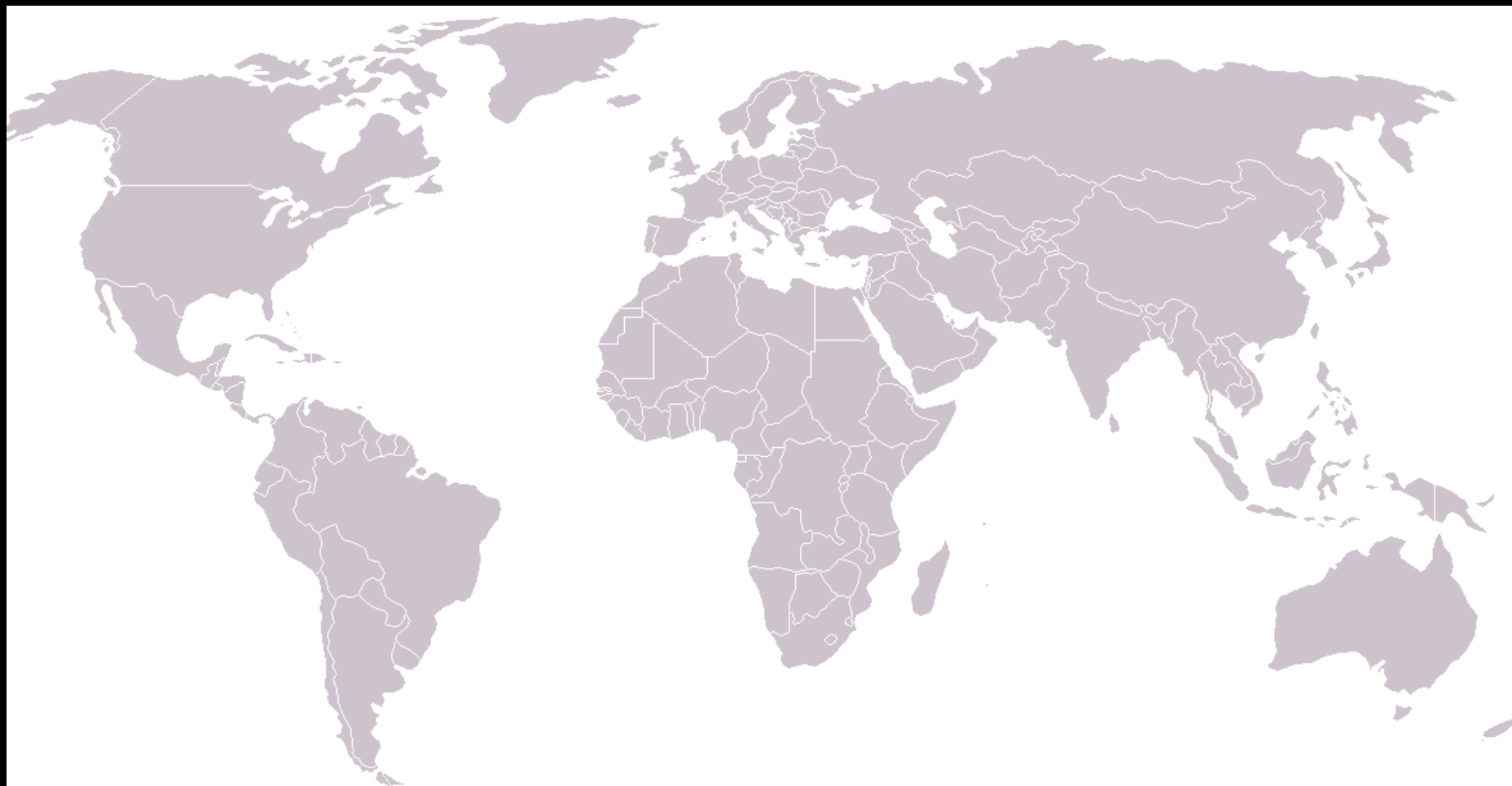

גיאוגרפיה של המזרח התיכון

מבוסס על הספר "גיאוגרפיה של
המזרח התיכון" מאת פרופ' ארנון
סופר ודלית גרוס-לן

המזרח התיכון, הינו אזור שהגדרתו בעייתית.
בתקופות שונות ייחסו לו משמעויות שונות.

כשאומרים "המזרח התיכון" מתכוונים להבחנה בין

המזרח הקרוב

(כל ארצות האימפריה העות'מאנית)

לבין

המזרח הרחוק

(סין, יפן)

כל זאת באופן יחסי לאירופה, בגלל שבעייני רבים בעבר, אירופה היתה מרכז העולם.

ישראל · · טורקיה · · הרשות הפלסטינית · · בחריין · · איראן · · איחוד האמירויות הערביות · · סוריה · · עומאן · · עיראק · · ערב הסעודית · · קטאר · · תימן · · לבנון · · מצרים · · ירדן · · כווית ·

לפניכם צילום לוויין של המזרח התיכון
מה בולט בצילום?

וכך זה נראה באטלסים

למזרח התיכון היו מספר שמות:

הלבנט:

מונח צרפתי שפירושו: "ארצות הזריחה".

1. בתחילה נקבע השם לארצות הסמוכות לים התיכון (מיוון עד מצרים)

2. אחר כך לסוריה, לבנון, ירדן וישראל.

3. והיום – מתייחס לסוריה ולבנון (שהיו תחת שלטון מנדט צרפתי בעבר).

למזרח התיכון היו מספר שמות:

אוריינט:

מונח צרפתי וגרמני שמשמעותו "המזרח"
והתכוונו בו למזרח התיכון.
כך למשל האוריינט אקספרס - כינוי לרכבת
שנסעה ברחבי האימפריה העות'מאנית).

למזרח התיכון היו מספר שמות:

המגרב:

השם נובע מהמילה הערבית שמשמעה "מערב" הוא שם כולל למדינות המערביות של צפון אפריקה - מרוקו, תוניסיה, אלג'יריה ולעיתים גם לוב.

יהודי מדינות אלה נקראו בעבר "מוגרבים", ואילו כיום רווח יותר השם "יהודי צפון אפריקה".

למזרח התיכון היו מספר שמות:

הסהר הפורה:

אזור הסהר הפורה הינו אזור פורה המוקף מדבריות.
צורתו - צורת חצי סהר, והוא מוזן על ידי נהרות
ומקורות מים מתוקים:

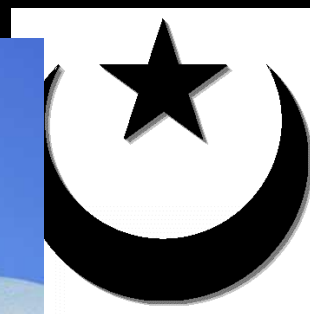

עירק: נהר הפרת והחידקל
טורקיה: אגמים ונהרות
לבנון: הליטני והחצבני
ישראל: נהר הירדן
מצרים: הדלתא של הנילוס

למזרח התיכון היו מספר שמות:

העולם הערבי / ארצות ערב:

כמושג חדש יחסית המתייחס לכל המדינות הרואות עצמן כשייכות ללאום הערבי.

המושג אינו כולל את איראן טורקיה
(שהיא מדינה מוסלמית אך לא ערבית).

גבולות המזרח התיכון על פי מאפיינים פיזיים ואנושיים

גיאוגרפים בוחנים את התכונות הפיזיות והאנושיות
המאפיינות אזור מסויים בשביל להגדירו כ-"אזור",
כ-"חבל" ובאנגלית, "רגיון" (Region) "באופן ייחודי
לעומת אזורים אחרים בעולם.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין ראשון: מדבר + אקלים מדברי

המאפיינים של המדבר:

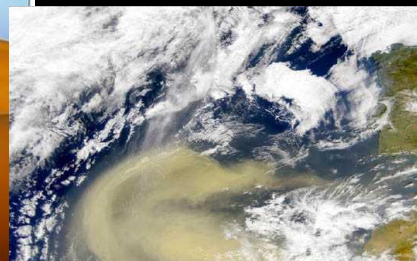
> מקום שיורדים בו פחות מ-250-200 מ"מ גשם בשנה

> קשה לגדל גידולים חקלאיים, מחסור מים מתוקים.

> קיימת תרבות של נדידה (بدوאים),

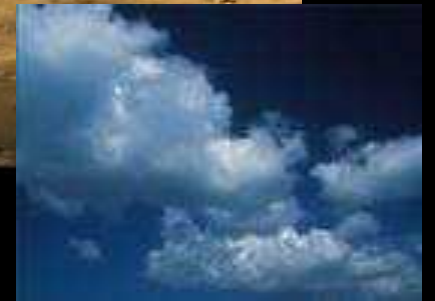
ריבוי חול, סופות חול ואבק.

(בלבנון ובתורכיה אין מחסור במים והן יוצאות דופן)

גבולות המזרח התיכון

מאפיין ראשון: מדבר + אקלים מדברי

גבולות המזרח התיכון

מאפיין ראשון: מדבר + אקלים מדברי

גבולות המזרח התיכון

מאפיין ראשון: מדבר + אקלים מדברי

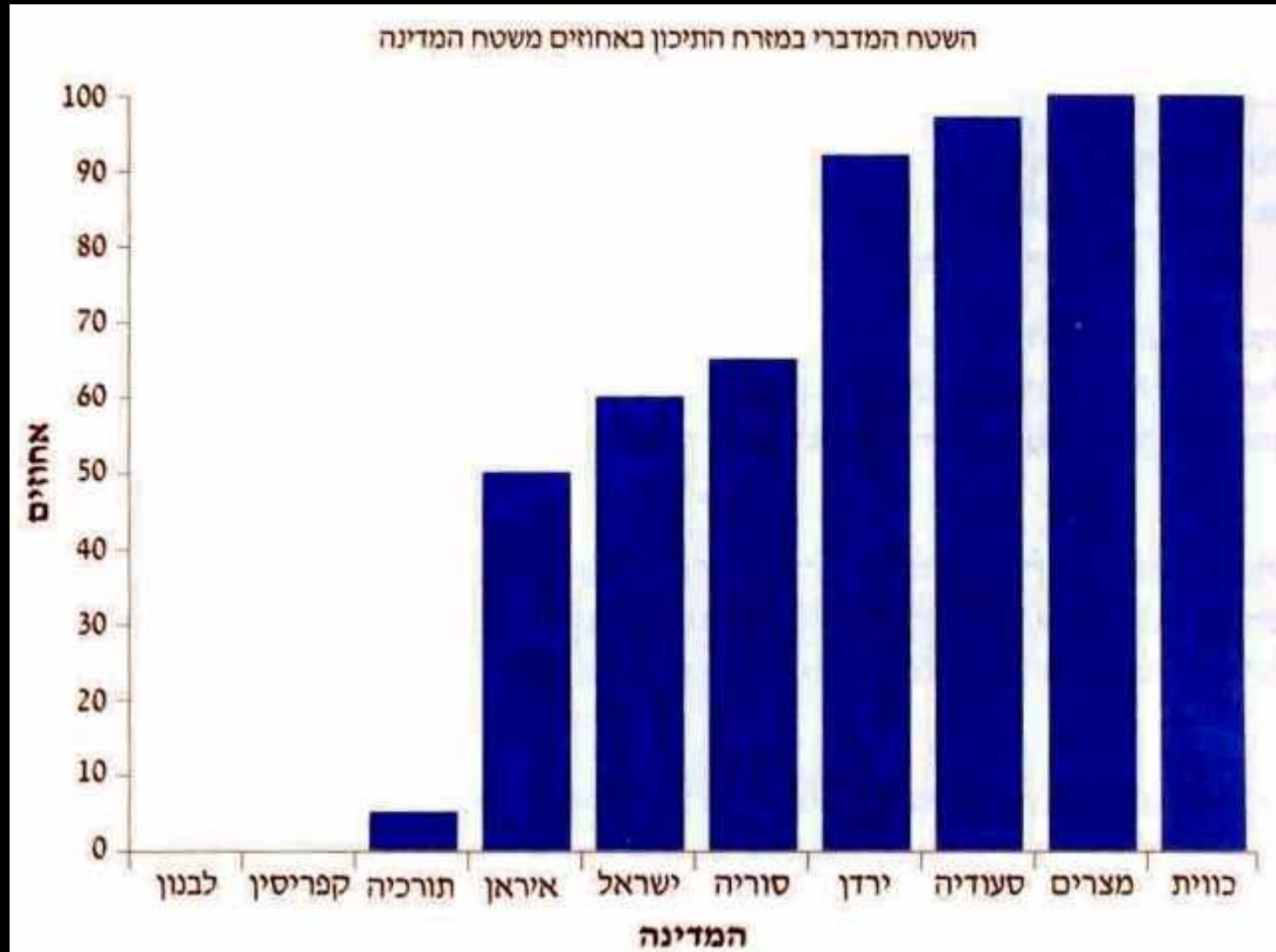
ישנם גם אזורים שהם מדבריים למחצה:
250-400 מ"מ גשם בשנה וישנם אזורים
ים תיכוניים שבהם 7 חודשי יובש וארבעה
חודשים עם 400-700 מ"מ גשם בשנה.

מהם דרכי התמודדות עם בעיית המחסור במים?
סכרים לאגירת מים, טיהור והתפלת מים, הובלת מים

גבולות המזרח התיכון

מאפיין ראשון: מדבר + אקלים מדברי

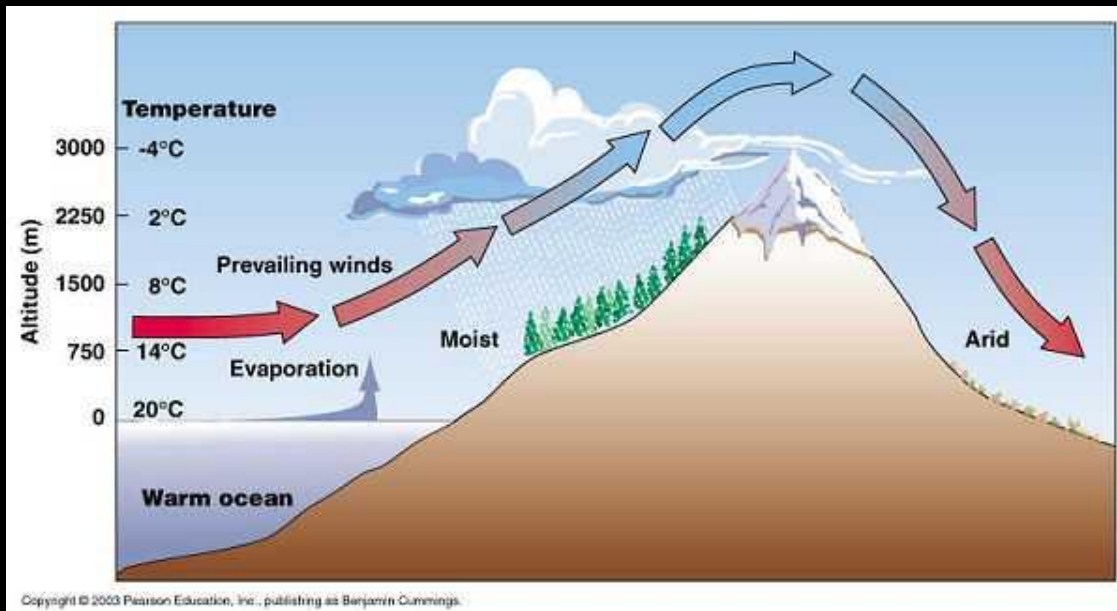

גבולות המזרח התיכון

מאפיין ראשון: מדבר + אקלים מדברי

שני סוגים של מדבריות במזרח התיכון:

1. **מדבריות בצל גשם** (יוסבר ביחידת הנתי"ב בפרוט רב יותר)
כגון מדבר המלח באיראן,
מדבר יהודה בישראל,
מדבר סוריה

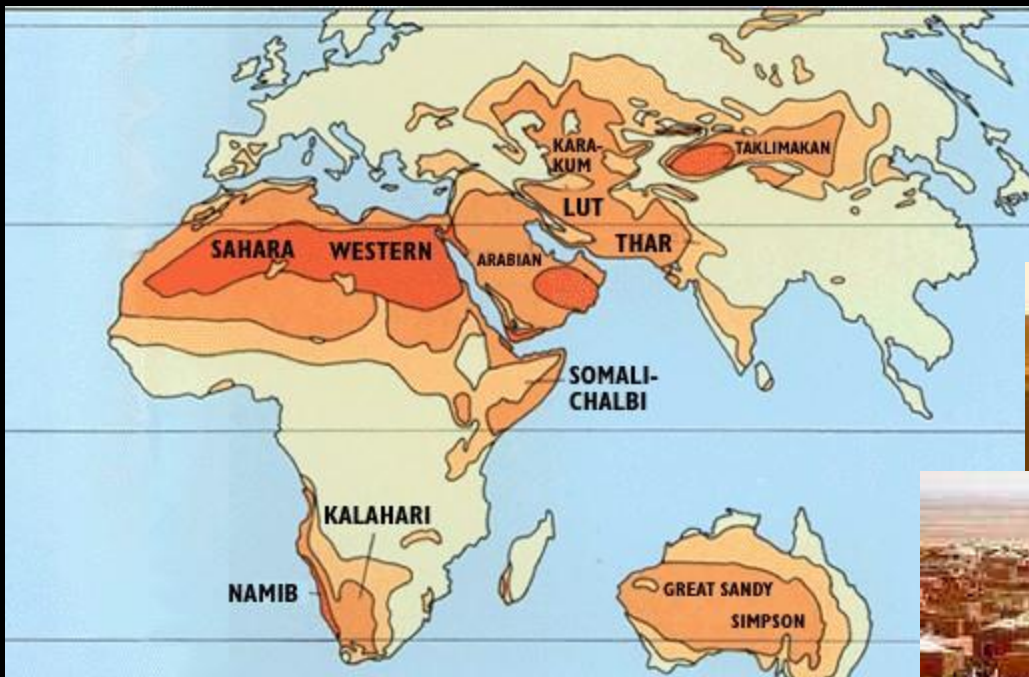
גבולות המזרח התיכון

מאפיין ראשון: מדבר + אקלים מדברי

שני סוגים של מדבריות במזרח התיכון:

2. מדבריות כחלק מרצועת המדבריות העולמית

(יוסבר ביחידת הנתי"ב בפרוט רב יותר)

כגון הנפוד הגדול,

מדבר דהנה,

מדבר סיני,

מדבר לוב

והסהרה.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שני: דת האיסלאם ומרכז דתי בכלל

דת האיסלאם ביטויים:

סגנון ייחודי בלבוש (כפייה, רעלה, גלבייה),
באומנות, במזון (איסור חזיר), בסגנון בנייה
(קשתות)

בילודה (מעמד אישה נמוך) ובתרבות בכלל אך
תמיד ישנם חריגים.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שני: דת האיסלאם ומרכז דתי בכלל

דת האיסלאם:

> במזרח התיכון יש ריכוז גדול של מוסלמים
בעולם.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שני: דת האיסלאם ומרכז דתי בכלל

דת האיסלאם:

>ארץ מוסלמית הינה ארץ שיש בה לפחות 75% מוסלמים. (אך כמובן שיש גם מיעוטים כנוצרים)
את המידע המדויק נוכל למצוא באטלס במפת הדתות.

אם אנו נחפש מידע על פי קריטריון הדת, אנו נשלב את מדינות צפון אפריקה במזרח התיכון.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שני: דת האיסלאם ומרכז דתי בכלל

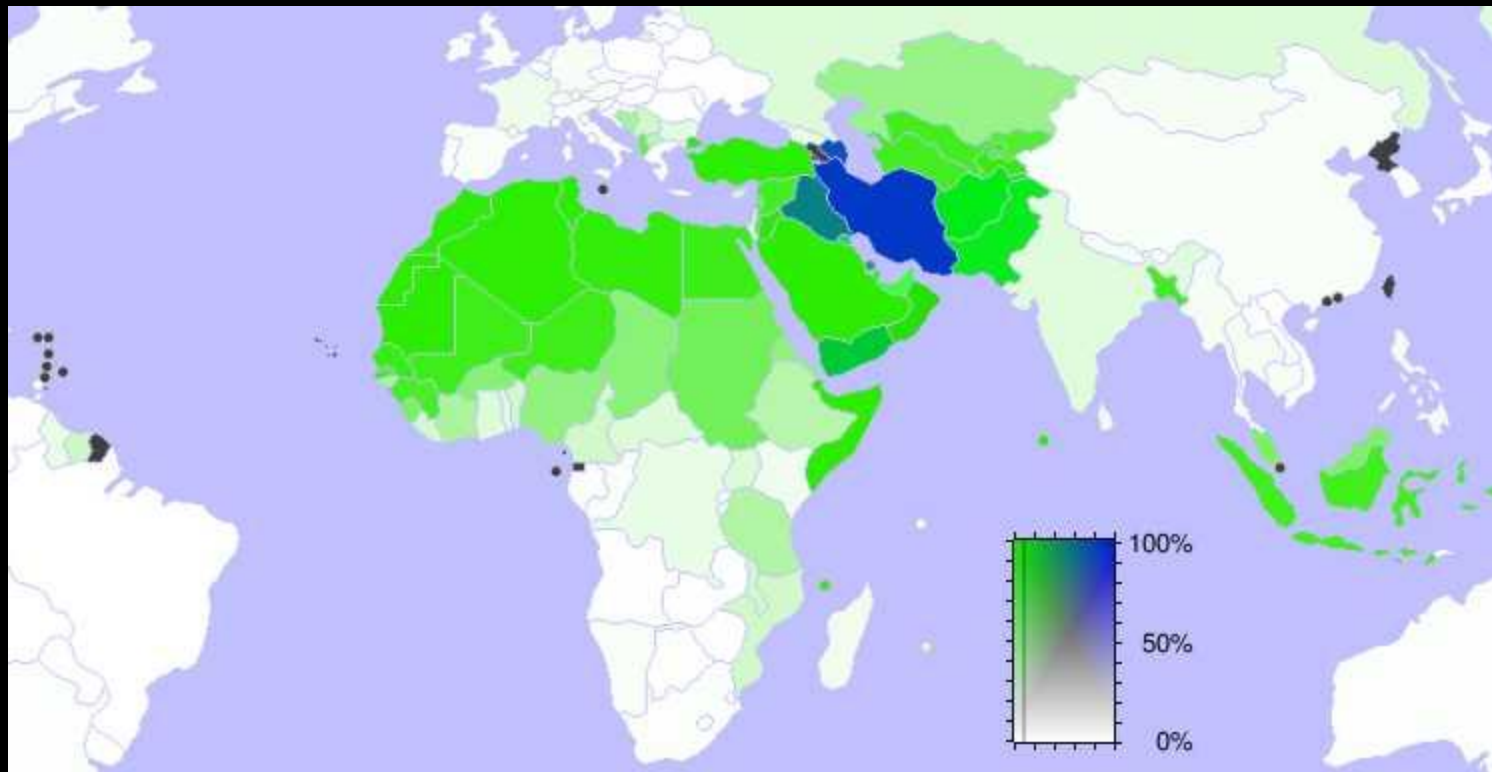
דת האיסלאם:

>בשנים האחרונות גברה פעילותן של תנועות
אסלאמיות קיצוניות הקשורות למעשי טרור
והמשפיעות על כל העולם.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שני: דת האיסלאם ומרכז דתי בכלל

דת האיסלאם בעולם:

אם אנו נחפש מידע על פי קריטריון הדת, אנו נשלב את מדינות צפון אפריקה במזרח התיכון.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שני: דת האיסלאם ומרכז דתי בכלל

מרכזי דת לשלושת הדתות:

א. אתרים קדושים לשלוש הדתות כגון ירושלים,
חברון, בית לחם בישראל. ומכה ומדינה בערב
הסעודית.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שני: דת האיסלאם ומרכז דתי בכלל

מרכזי דת לשלושת הדתות:

ב. אתרים כמוקדי תירות דתית ובכלל: עלייה לרגל
בחג המולד לצליינים נוצריים.
ועלייה לרגל למכה ומדינה על ידי מוסלמים מכל
העולם.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שלישי: הלאום הערבי והשפה הערבית

מכנה משותף של שפה ערבית, כתב ערבי, שיער שחור וגוון עור כהה, עבר משותף.

כך נציין את "הליגה הערבית" (הפועלת להקמת ארגונים ערביים בכלכלה, בחברה ובפוליטיקה).

[ʔ]	d	dād	ض	ض	ض	ض	[ʔ]	'(a)	alif		-	-	
[t]	t	tā'	ط	ط	ط	ط	[b]	b	bā'	ب	ب	ب	ب
[z]	z	zā'	ظ	ظ	ظ	ظ	[t]	t	tā'	ت	ت	ت	ت
[ʔ]	'	'ayn	ع	ع	ع	ع	[θ]	th	thā'	ث	ث	ث	ث
[gh]	gh	ghayn	غ	غ	غ	غ	[ʒ]	j	jīm	ج	ج	ج	ج
[f]	f	fā'	ف	ف	ف	ف	[h]	h	hā'	ح	ح	ح	ح
[q]	q	qāf	ق	ق	ق	ق	[x]	kh	khā'	خ	خ	خ	خ
[k]	k	kāf	ك	ك	ك	ك	[d]	d	dāl	د	-	-	د
[l]	l	lām	ل	ل	ل	ل	[ð]	dh	dhāl	ذ	-	-	ذ
[m]	m	mām	م	م	م	م	[r]	r	rā'	ر	-	-	ر
[n]	n	nūn	ن	ن	ن	ن	[z]	z	zāy	ز	-	-	ز
[h]	h	hā'	ه	ه	ه	ه	[s]	s	sīn	س	س	س	س
[w]	w	wāw	و	-	-	و	[ʃ]	š	shīn	ش	ش	ش	ش
[y]	y	yā'	ي	ي	ي	ي	[ʕ]	ʕ	ʕād	ع	ع	ع	ع

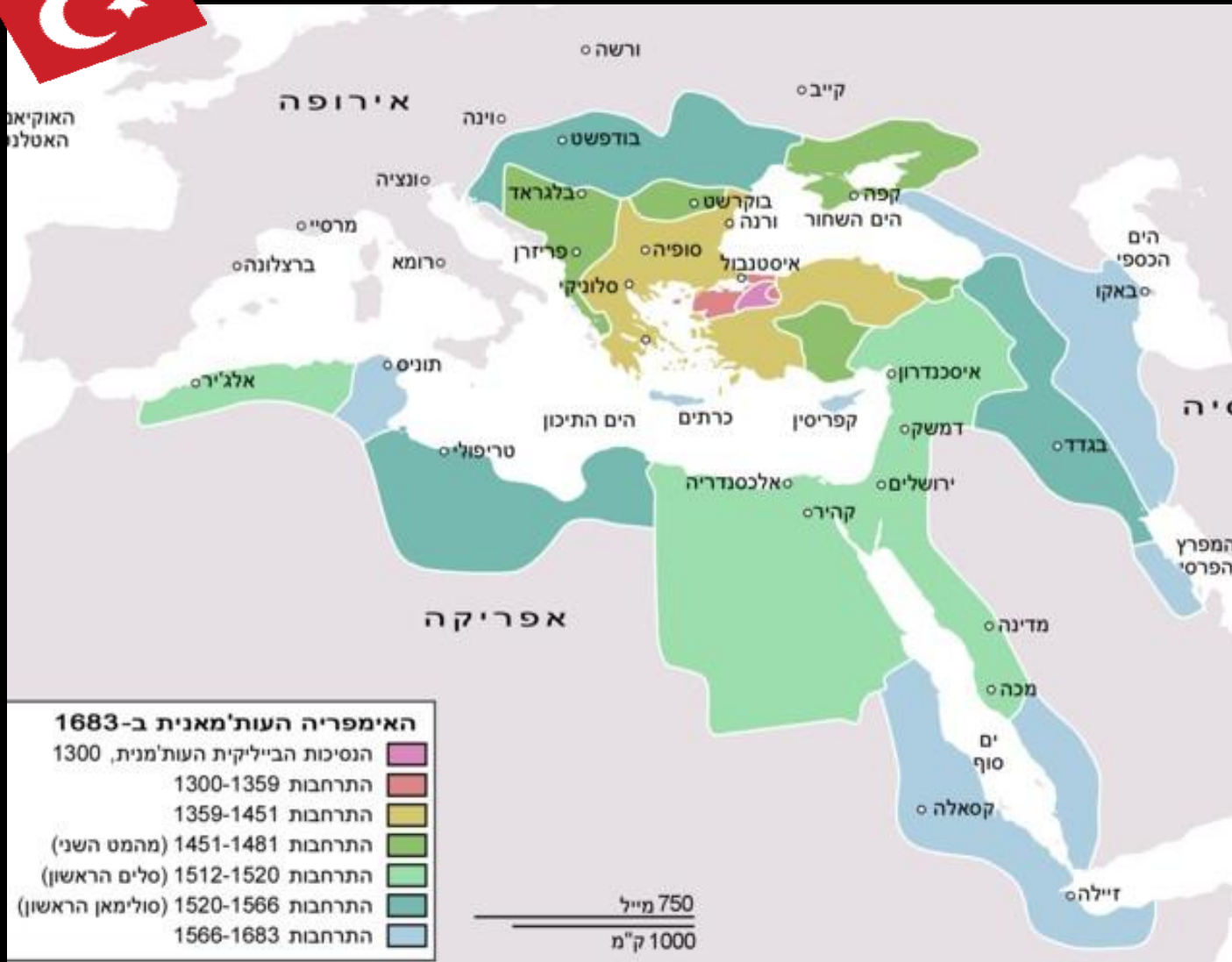
גבולות המזרח התיכון

מאפיין רביעי: המורשת העות'מאנית

האימפריה העות'מאנית שהחלה מסוף המאה ה-13 ונפלה בשנת 1917. הייתה במוצאה משבט תורכי שיצא למסעות כיבושים. הם גם כבשו שטחים מארץ ישראל עד שגורשו על ידי הבריטים.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין רביעי: המורשת העות'מאנית

גבולות המזרח התיכון

מאפיין רביעי: המורשת העות'מאנית

הרבה מהמדינות של היום ירשו חוקים שיושמו
בעבר כשהאימפריה שלטה בשטחן (בעיקר
בתחומים של חוקים הקשורים לקרקעות, בשיטות
ממשל ובמבנה הערים).

גבולות המזרח התיכון

מאפיין חמישי: הנפט

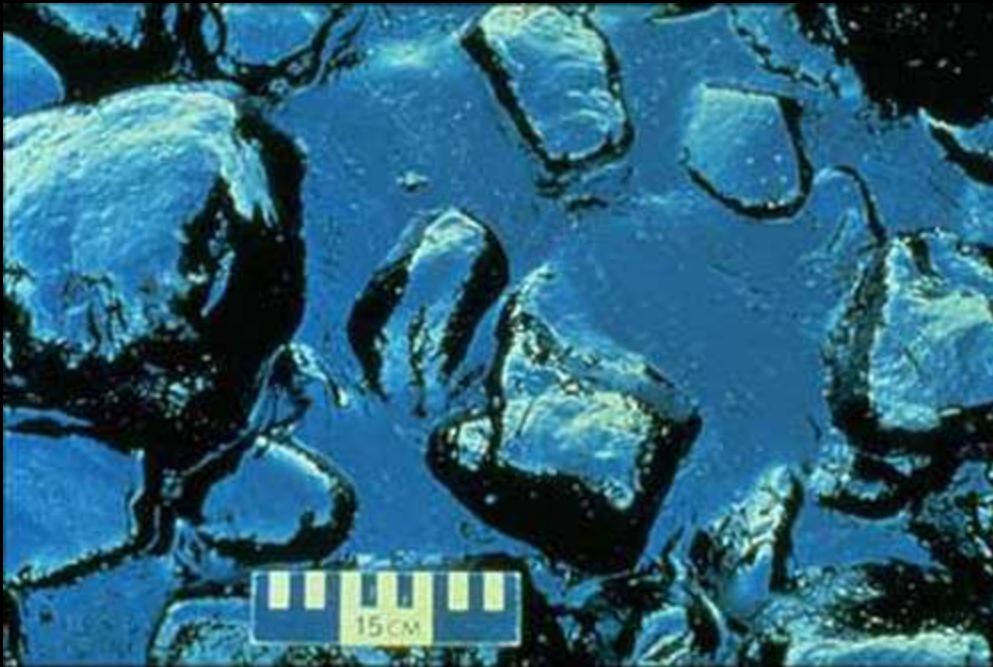
>מאגרים עצומים - אזור עשיר בנפט עם כוח
עבודה זול. יש בו יותר מ-62% מכלל רזרות
הנפט העולמי.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין חמישי: הנפט

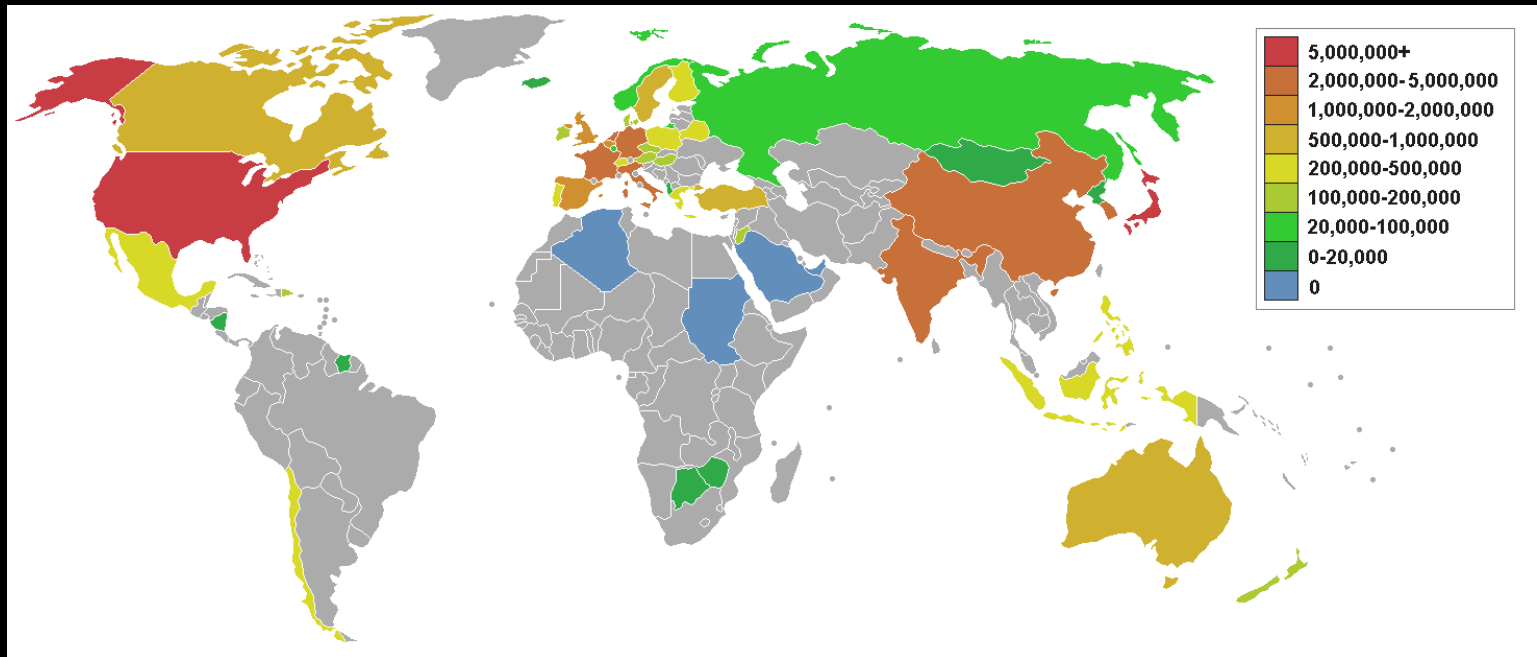
> מפיקים בו שליש מתפוקת הנפט בעולם ונמצאים קרוב למרכזי הצריכה (אירופה)

גבולות המזרח התיכון

מאפיין חמישי: הנפט

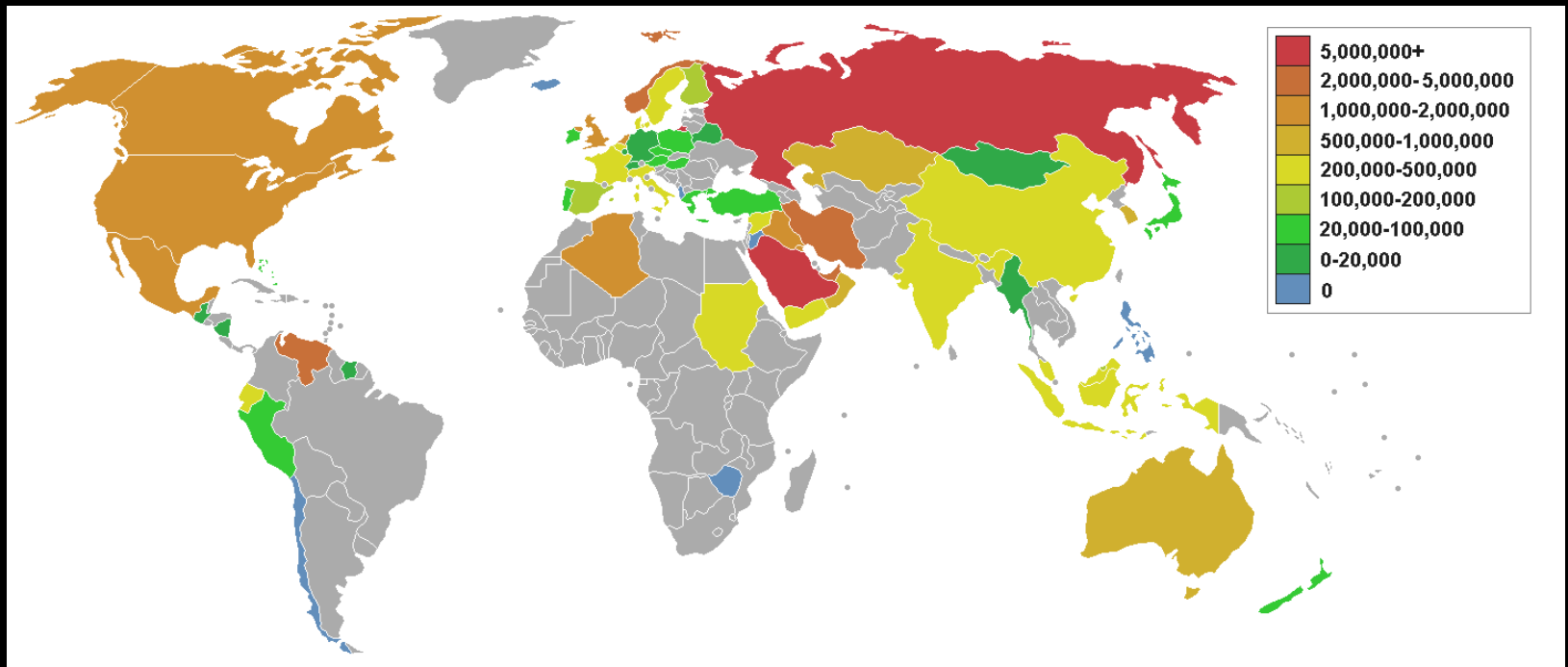
>מייצאים לכל העולם המפותח ובעיקר לאסיה,
אירופה וארצות הברית.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין חמישי: הנפט

> הופך את המדינות המייצאות את הנפט למדינות בעלות עוצמה כלכלית

גבולות המזרח התיכון

מאפיין חמישי: הנפט

גם מדינות המזרח התיכון שאין להם הרבה נפט
מרוויחות כי דרכן מעבירים את צינורות הנפט.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין חמישי: הנפט

היתרונות:

ההכנסות מהנפט נוצלו לפיתוח וצמיחה כלכלית.
(שיפור התחבורה, מפעלים, גידול אוכלוסיה ועידוד
הגירה, התפתחות ישובים.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין חמישי: הנפט

היתרונות:

הנפט מעניק למדינות אלו כוח פוליטי. מלחמות ומשברים במזרח התיכון (מלחמת ששת הימים) גורמים לעליית מחירים. כשהמחיר עולה המדינות הצורכות עושות יותר שימוש במקורות אנרגיה חלופיים.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין חמישי: הנפט

היתרונות:

הנפט מעודד הגירה.
(אנשים הבאים בעיקר בכדי לעבוד)

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.
יבשתי, ימי ואווירי

1. גשר יבשתי:

דרכים יבשתיות היסטוריות
(שבהן עברו סוחרים וצבאות של אימפריות)

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.

יבשתי, ימי ואווירי

גשר אווירי

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.

יבשתי, ימי ואווירי

גשר אווירי

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.
יבשתי, ימי ואווירי

1. גשר יבשתי:

דרכים יבשתיות היסטוריות
(שבהן עברו סוחרים וצבאות של אימפריות)

א. דרך המשי

בין אירופה וסין שעברה דרך טורקיה ואיראן
(שימשה להובלת משי)

יבשתי, ימי ואווירי

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.
יבשתי, ימי ואווירי

1. גשר יבשתי:

דרכים יבשתיות היסטוריות
(שבהן עברו סוחרים וצבאות של אימפריות)

ב. דרך הים

בין ארם נהריים (עירק - בצרה, סוריה - דמשק)
לארץ הנילוס (מצרים - קהיר)

ד
ה
ו
ה

- דרך הים
- דרך המלך
- דרך הבשמים
- דרך האבות

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.
יבשתי, ימי ואווירי

1. גשר יבשתי:

דרכים יבשתיות היסטוריות
(שבהן עברו סוחרים וצבאות של אימפריות)

שאלה: למה גרמו דרכים אלו?

תשובה: < התפתחות ערים חשובות (איסטנבול,

קהיר, בגדד, דמשק, עכו

> במזרח התיכון נוצר הרכב אוכלוסייה

מגוונת (אנשים שנשארו)

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.

יבשתי, ימי ואווירי

2. גשר ימי:

במזרח התיכון מעברי מים טבעיים ומלאכותיים מהחשובים בעולם

א. תעלת סואץ

> מעבר מלאכותי המחבר בין הים התיכון וים סוף

> מקצרת את הדרך בין אירופה
למזרח הרחוק במקום להקיף את
אפריקה.

> מקצרת את הדרך בין אירופה
והמפרץ הפרסי (משם מגיע הנפט)

גבולות המזרח התיכון

א. תעלת סואץ

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.
יבשתי, ימי ואווירי

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.
יבשתי, ימי ואווירי

2. גשר ימי:

במזרח התיכון מעברי מים טבעיים ומלאכותיים מהחשובים בעולם

א. תעלת סואץ

חשיבות התעלה למצרים

>מקור הכנסה כלכלי, גביית דמי
מעבר מאוניות.

>חיזוק המעמד האסטרטגי של
המדינה בעולם.

>התפתחות ערי נמל ותעשייה (פורט
סעיד, סואץ ועוד)

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות. יבשתי, ימי ואווירי

א. תעלת סואץ

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.

יבשתי, ימי ואווירי

2.גשר ימי:

במזרח התיכון מעברי מים טבעיים ומלאכותיים מהחשובים בעולם

ב. מיצר באב אל מנדב

>מעבר מים טבעי המפריד בין אסיה לבין

אפריקה.

>מחבר בין ים סוף למפרץ עדן (הים הערבי)

שבאוקיאנוס ההודי.

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.

יבשתי, ימי ואווירי

ב. מיצר באב אל מנדב

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.
יבשתי, ימי ואווירי

2.גשר ימי:

במזרח התיכון מעברי מים טבעיים ומלאכותיים מהחשובים בעולם

ג. מיצר הורמוז

>מעבר מים טבעי.

>מחבר בין המפרץ הפרסי, מפרץ עומן (שבאוקיינוס
(ההודי)

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.
יבשתי, ימי ואווירי

ג. מיצר הורמוז

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.
יבשתי, ימי ואווירי

2.גשר ימי:

במזרח התיכון מעברי מים טבעיים ומלאכותיים מהחשובים בעולם

ג. מיצר הורמוז

חשיבותו:

> חשיבות אסטרטגית בהובלת נפט מהמפרץ הפרסי.

> נסגר במלחמות (מלחמת איראן עירק, ומלחמת

המפרץ הפרסי)

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.

יבשתי, ימי ואווירי

2.גשר ימי:

במזרח התיכון מעברי מים טבעיים ומלאכותיים מהחשובים בעולם

ד. מיצרי טירן

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.
יבשתי, ימי ואווירי

ד. מיצרי טירן

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.

יבשתי, ימי ואווירי

2.גשר ימי:

במזרח התיכון מעברי מים טבעיים ומלאכותיים מהחשובים בעולם

ה. מיצרי הבוספורוס והדרדנלים

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שישי: גשר בין שלוש יבשות.

יבשתי, ימי ואווירי

ה. מיצרי הבוספורוס והדרדנלים

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שביעי: הסכסוך הישראלי ערבי

גבולות המזרח התיכון

מאפיין שמיני: אוכלוסייה חקלאית